

М. К. Новик

к. і. н., доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства ЖДУ ім. І. Франка

Політико-правові засади права громадян на звернення

У сучасних умовах до числа найважливіших, пріоритетних напрямків діяльності держави слід віднести забезпечення й охорону прав і свободу людини й громадянина. Серед цих прав – право на звернення є невід’ємним і невіддільним від особи. Це можливість відстоювати свої права та охоронювані законом інтереси. Держава і людина мають зноситися між собою не тільки через суд, правоохоронні або правозахисні органи, а й безпосередньо – через письмові або усні звернення громадян, як індивідуальні, так і колективні, в органи влади та самоврядування, до керівників або посадових осіб цих органів. Наголосимо ще й на тому, що побудова сильної соціальної правової держави неможлива без активної правозобов’язувальної поведінки особи, яка захищає свої права, зокрема, звертаючись з будь-яких питань до інститутів влади.

Конституція України, зокрема, її п’ята стаття проголошує народ єдиним джерелом влади, а статті 38 і 40 наділяють кожного громадянина правом на звернення, на участь в управлінні державними справами [1, 4.12].

Гарантуючи таке право, держава встановлює організаційно-правові засади діяльності своїх органів, а також змушує службових осіб діяти в межах й у спосіб, визначених у чинній Конституції України.

Нині, крім норм Конституції, проблема звернення громадян знайшла відображення в чинному законодавстві. Перш за все серед джерел проблеми назвемо Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року [4, 5 – 10, 36, 51].

За цим законом громадяни наділені можливістю відстоювати свої права не тільки в органах влади та місцевого самоврядування, а й в об’єднаннях громадян, підприємствах, установах і організаціях, у засобах масової інформації. Крім вище зазначених джерел, конкретизацію положень Закону держава здійснила через відомчі нормативно-правові гарантії реалізації права на звернення.

Зазначимо, крім Конституції України та Закону України «Про Звернення громадян» це право регулюється такими нормативно-правовими актами:

- Указом Президента «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» від 7 лютого 2008 р. Цей акт передбачає упорядкування роботи зі зверненнями громадян, обов’язковість обґрунтованої відповіді та недопущення розгляду звернень іншими органами;
- розпорядженням Голови Верховної Ради України «Про порядок роботи із зверненнями громадян у структурних підрозділах апарату Верховної Ради України» від 9 січня 2007 р. За цим актом у ВРУ

створено відділ з питань звернень громадян, до якого щорічно надходить більше сотні тисяч звернень;

- постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інституції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації» від 14 квітня 1997 р. (зі змінами від 17 жовтня 1997 р. с. № 1153). За цією постановою КМУ особисту відповідальність за стан діловодства за зверненнями громадян несуть керівники підприємств, установ, організацій;
- У Міністерстві Внутрішніх Справ наказом МВС України від 26 жовтня 2004 р. «Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства Внутрішніх Справ України». За цим Положенням у всій системі органів МВС, внутрішніх військ МВС, навчальних закладах МВС, установах, організаціях і підприємствах системи МВС встановлюється єдиний порядок приймання, реєстрації, розгляду та аналізу звернень громадян;
- У Міністерстві юстиції 29 березня 2006 р. затверджено Порядок особистого прийому громадян Міністром, Першим заступником, заступниками Міністра та іншими посадовими особами Міністерства юстиції, а наказом від 13 березня 2008 р. затверджено акт «Про Заходи Міністерства юстиції щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення»;
- 11 червня 1993 р. за №67 Мінюст України зареєстрував спільний наказ МВС і Міністерства охорони здоров'я України «Про порядок обліку випадків звернення до медичних установ і міськрайлік органів внутрішніх справ громадян з тілесними ушкодженнями кримінального характеру»;
- Наказом від 18 червня 2008 р. Державної податкової адміністрації України схвалено акт «Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень та особистого прийому громадян в органах державної податкової служби» [4. 7-8].

У нашій країні в кожному міністерстві, відомстві, державній адміністрації існує виданий на підставі Закону України «Про затвердження громадян» та вищезазначеної постанови Кабінету Міністрів України нормативно-правовий акт, який встановлює порядок роботи зі зверненнями громадян та покладає відповідальність на конкретних осіб.

Зазначені нормативно правові акти передбачають, що звернення громадян бажано готувати з урахуванням функціональних обов'язків осіб, до яких звертаються. Право на звернення реалізується шляхом:

- по-перше, подачі заяви або клопотання щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав та закономірних інтересів;

- по-друге, подачі скарги на порушення прав та законних інтересів. Разом з цим підкреслимо, що законодавство України не обмежує громадян формою або змістом звернення. Більше того, відзначимо, правом подавати звернення наділені й особи, які не є громадянами України, якщо вони знаходяться на території України на законних підставах.

Під зверненнями громадян розуміють викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання та скарги). У пропозиції або зауваженні висловлюється порада чи рекомендація щодо діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, депутатів різних рівнів, посадових осіб, а також можуть висловлюватися думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення державного і громадського життя, різних сфер діяльності держави, його органів, суспільства.

Заяви або клопотання – це звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією чи чинним законодавством їх прав та інтересів. Це може бути й повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємства, установи, організації (тобто механізму держави) незалежно від форм власності, народних депутатів України, місцевих рад, посадових осіб, висловлення щодо поліпшення їх діяльності. Під клопотанням розуміється письмове звернення з проханням про визначення за собою (прохачем) відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

До скарги законодавство відносить звернення громадянина з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів, порушених через дії (бездіяльність), або рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

У скарзі, як правило, зазначаються порушення особистого права громадянина, обґрунтовуються вимоги про скасування рішення, яким право порушено, а також про притягнення до відповідальності службових осіб, які прийняли таке рішення.

Громадяни, до окремих звернень можуть додавати різні довідкові матеріали в оригіналах або копіях. Законодавство України передбачає, що звернення громадян подаються українською мовою чи іншою мовою, прийнятною для сторін. Звернення, оформлені належним чином і подані в установленому порядку, підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду. Усі звернення, що надійшли, повинні прийматися та централізовано реєструватися у день їх надходження відповідним органом чи установою журнальною чи автоматизованою формою.

Органи державної влади, місцевого самоврядування та їх посадові особи зобов'язані об'єктивно і вчасно, але не більше тридцяти днів, розглянути звернення, перевірили викладені факти, прийняти рішення та повідомити громадянина про наслідки розгляду звернення.

Крім зазначених вище засад звернемо увагу й на те, що законодавство України забороняє відмову в прийнятті та розгляді звернення з посиланнями на політичні погляди, партійну належність, стать, вік, віросповідання, національність громадянина, незнання мови звернення. Закон також забороняє направляти скарги громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржують ся.

Згідно цих засад та права на звернення громадяни України лише за 9 місяців цього року надіслали до Верховної Ради України понад 71 тисячу звернень. З них найбільше звернень громадян розглянуто у комітетах: з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин – 3,6 тис.; з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією – 3,3 тис.; з питань свободи слова та інформації – 2,4 тис.; з питань верховенства права та правосуддя – 2,3 тис. За цей же час до керівництва парламенту звернулися 729 осіб. У структурних підрозділах Апарату Верховної Ради було опрацьовано 45, 5 тис. звернень громадян, з них майже 44 тис розглянуто у Відділі з питань звернень громадян [2].

Варто підкреслити й те, що до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у 2012 році звернулися 92743 особи. Найбільше письмових звернень щодо порушення прав людини надійшло з Донецької області – 1685, з Дніпропетровської – 1107, Одеської – 882, АР Криму – 863, Луганської – 749 та Рівненської – 731. Найбільше громадяни України скаржилися на суди України скаржилися на суди України, органи Міністерства внутрішніх справ, прокуратуру, державну пенітенціарну службу, органи місцевого самоврядування. Із загальної кількості письмових звернень порушення громадянських прав становлять майже 55 процентів [3].

Наше повідомлення розкриває лише найбільш суттєві засади права громадян на звернення та наводить деяку статистику.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.; Велес, 2003. – 64 с.
2. Сайт верховної Ради України. [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
3. Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/>.
4. Право на звернення. Коментар Закону України «Про звернення громадян». Законодавство. Судова практика. – За заг. ред. М. В. Оніщука. – К.: Юрінком Інтер, 2008 – 416 с.